

Η Διοικητική Κράτηση των Αλλοδαπών

Διεθνής Νομοθεσία και Εθνική Πρακτική

Εισαγωγή - Επιμέλεια:

Γιάννης Παπαγεωργίου, Επικ. Καθηγητής ΑΠΘ

Η διοικητική κράτηση των αλλοδαπών

Διεθνής νομοθεσία και εθνική πρακτική

Η διοικητική κράτηση των αλλοδαπών – Διεθνής νομοθεσία και εθνική πρακτική

ISBN 978-960-562-385-2

Σύμφωνα με το Ν. 2121/93 για την Πνευματική Ιδιοκτησία απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, η αποθήκευσή του σε βάση δεδομένων, η αναμετάδοσή του σε ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή και η φωτοανατύπωσή του με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΔΗΛΩΣΗ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

Το περιεχόμενο του παρόντος έργου έχει τύχει επιμελούς και αναλυτικής επιστημονικής επεξεργασίας. Ο εκδοτικός οίκος και οι συντάκτες δεν παρέχουν διά του παρόντος νομικές συμβουλές ή παρεμφερείς συμβουλευτικές υπηρεσίες, ουδεμία δε ευθύνη φέρουν για τυχόν ζημία τρίτου λόγω ενέργειας ή παράλειψης που βασίστηκε εν όλω ή εν μέρει στο περιεχόμενο του παρόντος έργου.

Art Director:	Μιχαήλα Καπασκέλη
Υπεύθυνος Παραγωγής:	Ανδρέας Μενούνος
Φωτοστοιχειοθεσία:	Θεώνη Χαραλαμπίακη
Παραγωγή:	NB Production AM020315M23

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Μαυρομικάλη 23, 106 80 Αθήνα

Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819

<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Αθήνα: Μαυρομικάλη 2, 106 79 • Τηλ.: 210 3607 521

Πειραιάς: Φίλωνος 107-109, 185 36 • Τηλ: 210 4184 212

Πάτρα: Κανάρη 15, 262 22 • Τηλ.: 2610 361 600

Θεσ/νίκη: Φράγκων 1, 546 26 • Τηλ.: 2310 532 134

© 2015, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Διεθνής Επιτροπή Νομικών

Η διοικητική κράτηση των αλλοδαπών

Διεθνής νομοθεσία και εθνική πρακτική

Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου
15-16 Σεπτεμβρίου 2014

Εισαγωγή - Επιμέλεια:
Γιάννης Παπαγεωργίου, *Επίκ. Καθηγητής ΑΠΘ*

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Administrative Detention of third-country nationals – International legislation
and national practice

ISBN 978-960-562-385-2

COPYRIGHT

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission of NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A., or as expressly permitted by law or under the terms agreed with the appropriate reprographic rights organisation. Enquiries concerning reproduction which may not be covered by the above should be addressed to NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. at the address below.

DISCLAIMER

The content of this work is intended for information purposes only and should not be treated as legal advice. The publication is necessarily of a general nature; NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. makes no claim as to the comprehensiveness or accuracy of the information provided; Information is not offered for the purpose of providing individualized legal advice. Professional advice should therefore be sought before any action is undertaken based on this publication. Use of this work does not create an attorney-client or any other relationship between the user and NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A. or the legal professionals contributing to this publication.

NOMIKI BIBLIOTHIKI

23, Mavromichali Str., 106 80 Athens Greece
Tel.: +30 210 3678 800 • Fax: +30 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

© 2015, NOMIKI BIBLIOTHIKI S.A.

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες

Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ) είναι μια Ελληνική, Μη Κυβερνητική Οργάνωση, που ιδρύθηκε το 1989 με σκοπό να υποστηρίξει τους πρόσφυγες, τους αιτούντες άσυλο και όσους χρήζουν διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα μέσα από ποικίλες ψυχοκοινωνικές και νομικές υπηρεσίες, βοηθώντας τους παράλληλα να ενταχθούν αρμονικά στην Ελλάδα. Το ΕΣΠ αποτελεί Σωματείο αναγνωρισμένο ως Ειδικώς Φιλανθρωπικό και περιλαμβάνεται στα Μητρώα των αρμόδιων Υπουργείων, έχει Συμβουλευτική Ιδιότητα στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ (ECOSOC), είναι επιχειρησιακός εταίρος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για Πρόσφυγες και Εξόριστους (ECRE), μέλος του Ευρωπαϊκού Προγράμματος για τα Παιδιά που έχουν Χωριστεί από τις οικογένειες τους (SCEP) και συμμετέχει στην Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ). Διοικείται από εκλεγμένο Διοικητικό Συμβούλιο με διετή θητεία που προσφέρει τις υπηρεσίες του εθελοντικά.

Το 2014 το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες έκλεισε 25 χρόνια ύπαρξης και παροχής των υπηρεσιών του σε αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και δικαιούχους διεθνούς προστασίας που βρίσκονται στη χώρα μας.

Διεθνής Επιτροπή Νομικών

Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών αποτελείται από 60 επιφανείς δικαστές και δικηγόρους από όλο τον κόσμο και επιδιώκει την προώθηση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω της εφαρμογής του κράτους δικαίου. Διαθέτει μοναδική νομική εμπειρογνωμοσύνη για την ανάπτυξη και την ενίσχυση των εθνικών και διεθνών συστημάτων δικαιοσύνης. Ιδρύθηκε το 1952 και δραστηριοποιείται στις πέντε ηπείρους. Η ICJ έχει ως στόχο να διευκολύνει την προοδευτική ανάπτυξη και την αποτελεσματική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να διασφαλίσει την υλοποίηση των αστικών, πολιτιστικών, οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, την διάκριση των εξουσιών και να εγγυηθεί την ανεξαρτησία του δικαστικού και νομικού επαγγέλματος.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή: Διοικητική κράτηση αλλοδαπών - Το ιστορικό και νομικό πλαίσιο	1
--	---

Γιάννης Παπαγεωργίου

Δικηγόρος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, Α.Π.Θ. Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες

Α΄ ενότητα

Ποιος είναι ο «διοικητικά κρατούμενος» -

Τι είναι η «διοικητική κράτηση»

Ποιος είναι πρόσφυγας - Μικτές μεταναστευτικές ροές και νέες τάσεις - Η διάκριση μεταξύ προσφύγων και μεταναστών για οικονομικούς ή άλλους λόγους.....	11
--	----

Καλλιόπη Στεφανάκη

Επικεφαλής Τομέα Προστασίας Προσφύγων, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Γραφείο Ελλάδας

The meaning of detention in international human rights law	17
--	----

Róisín Pillay

Director of the Europe Programme, International Commission of Jurists

Τι είναι η «διοικητική κράτηση» σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου	23
---	----

Róisín Pillay

Διευθύντρια του Προγράμματος για την Ευρώπη, Διεθνής Επιτροπή Νομικών (ICJ)

Το προφίλ του διοικητικά κρατούμενου στην Ελλάδα	29
--	----

Σπύρος Κουλοχέρης

Δικηγόρος, Νομική Υπηρεσία Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες

Β' ενότητα

Η νομιμότητα της διοικητικής κράτησης των αλλοδαπών

The lawfulness of detention under international human rights law 41

Massimo Frigo

Legal Advisor, Europe Programme, International Commission of Jurists

Η νομιμότητα της κράτησης βάσει του διεθνούς δικαίου
δικαιωμάτων του ανθρώπου 51

Massimo Frigo

*Νομικός σύμβουλος του Προγράμματος για την Ευρώπη,
Διεθνής Επιτροπή Νομικών*

Ζητήματα της διοικητικής κράτησης αλλοδαπών στην πρόσφατη
«ελληνική νομολογία» του ΕΔΔΑ 63

Παναγιώτης Βογιατζής

Δ.Ν., Référéndaire στο ΕΔΔΑ

Η κατάσταση στην Ελλάδα: συστηματική, εκτεταμένη,
αδιάκριτη κράτηση 75

Ελένη Κουτσουράκη

*Δρ. Νομικής – Δικηγόρος Νομικής Υπηρεσίας Ελληνικού Συμβουλίου
για τους Πρόσφυγες*

Αιτούντες Άσυλο υπό Διοικητική Κράτηση 97

Ιωακείμ Καλαμάρης

*Στέλεχος Τμήματος Εκπαίδευσης, Διασφάλισης Ποιότητας
και Τεκμηρίωσης, Υπηρεσία Ασύλου*

Migrants' detention: Fundamental rights challenges in
the EU member states 101

Adriano Silvestri

*Head of Sector Asylum, Migration and Borders, Freedoms and Justice Department,
European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)*

Κράτηση των μεταναστών: Προκλήσεις για τα θεμελιώδη
δικαιώματα στα μέλη κράτη της ΕΕ 107

Adriano Silvestri

*Επικεφαλής του Τμήματος Ασύλου, Μετανάστευσης και Συνόρων,
Διεύθυνση Ελευθεριών και Δικαιοσύνης, Οργανισμός για τα Θεμελιώδη
Δικαιώματα της Ε.Ε. (FRA)*

Γ' ενότητα**Συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα**

Conditions of detention under international human rights law 117

Róisín Pillay*Director of the Europe Programme, International Commission of Jurists*Συνθήκες κράτησης βάσει του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων
του ανθρώπου 131**Róisín Pillay***Διευθύντρια του Προγράμματος για την Ευρώπη, Διεθνής Επιτροπή Νομικών (ICJ)*Οι υγειονομικές επιπτώσεις της κράτησης - Ευρήματα
από την Ελλάδα 147**Ιωάννα Κοτσιώνη***Γιατροί Χωρίς Σύνορα (MSF) – Ελληνικό Τμήμα*Τα πρότυπα της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT)
του Συμβουλίου της Ευρώπης και η εφαρμογή τους στην Ελλάδα -
Η θέση του Συνηγόρου του Πολίτη, με βάση τον καταστατικό του
ρόλο 153**Βασίλης Καρύδης***Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη, καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου*

Η κράτηση από την σκοπιά της ελληνικής Διοίκησης 159

Μενέλαος Κωστάρης*Αστυνομικός Διευθυντής, Διευθυντής της Δίωξης Παράνομης Μετανάστευσης,
Ελληνική Αστυνομία***Δ' ενότητα****Δικαστική προστασία στην ελληνική έννομη τάξη**

Judicial review of detention 167

Massimo Frigo*Legal Advisor, Europe Programme, International Commission of Jurists*

Η δικαστική προστασία στην κράτηση 179

Massimo Frigo*Νομικός σύμβουλος του Προγράμματος για την Ευρώπη, Διεθνής Επιτροπή Νομικών*

Ο δικαστικός έλεγχος της απόφασης διοικητικής κράτησης υπηκόου τρίτης χώρας	193
--	-----

Μαρία Τσίτσου

Εφέτης Δ.Δ.

Ο δικαστικός έλεγχος της κράτησης υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα	201
---	-----

Αλέξανδρος Κωνσταντίνου

*Δικηγόρος, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας του Ελληνικού Συμβουλίου
για τους Πρόσφυγες*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**Σημαντικές αποφάσεις των ελληνικών διοικητικών δικαστηρίων
για το θέμα της διοικητικής κράτησης αλλοδαπών**

Εισαγωγικό σημείωμα στο παράρτημα των αποφάσεων (Σπ. Κουλοχέρης).....	215
--	-----

Α΄ ενότητα

Αποφάσεις - Πρακτικά άρθρου 30 παρ. 3 Ν 3907/2011

ΔΠρΑθ 4986/2013	219
-----------------------	-----

ΔΠρΑθ 4429/2014	224
-----------------------	-----

Β΄ ενότητα

Αποφάσεις επί αντιρρήσεων κατά κράτησης

ΔΠρΑθ 3085/2014	229
-----------------------	-----

ΔΠρΑθ 3306/2014	236
-----------------------	-----

ΔΠρΑθ 2985/2014	241
-----------------------	-----

ΔΠρΚομοτηνής 22/2013	244
----------------------------	-----

ΔΠρΑθ 908/2014.....	246
---------------------	-----

ΔΠρΑθ 4412/2014	249
ΔΠρΑθ 4072/2014	254
ΔΠρΑθ 4397/2014	263
ΔΠρΑθ 5317/2013	269
ΔΠρΑθ 3091/2014	274
ΔΠρΑθ 1099/2014	279
ΔΠρΑθ 4071/2014	283
ΔΠρΑθ 4161/2014	289
ΔΠρΑθ 2007/2014	293
ΔΠρΠειρ Π 45/2014 (Τμ. 6 ^ο)	297
ΔΠρΑθ 3058/2014	300
ΔΠρΠειρ Π 325/2014 (Τμ. 1 ^ο).....	303
ΔΠρΚορίνθου 223/2013	306
ΔΠρΑθ 2269/2013	309
ΔΠρΑθ 3107/2013	312
ΔΠρΑθ 2464/2013	315
ΔΠρΑθ 3745/2013	319
ΔΠρΑθ 4433/2013	322
 ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	 325

Συνθήκες κράτησης βάσει του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου

Róisín Pillay*

Διευθύντρια του Προγράμματος για την Ευρώπη,
Διεθνής Επιτροπή Νομικών (ICJ)

Εισαγωγή

Ακόμα και στις περιπτώσεις που η κράτηση μεταναστών μπορεί να δικαιολογηθεί, το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου επιβάλλει περιορισμούς ως προς τον τόπο και τις συνθήκες της κράτησης, καθώς και τις κοινωνικές και ιατρικές υπηρεσίες που παρέχονται στους κρατούμενους. Η παρούσα εισήγηση αναφέρει το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου και τα μη δεσμευτικά πρότυπα (standards) σε ό, τι αφορά τις συνθήκες κάτω από τις οποίες κρατούνται οι κρατούμενοι και αναλύει τις περιπτώσεις όπου οι κακές συνθήκες κράτησης, ο υπερπληθυσμός και οι ελλείψεις στην υγειονομική περίθαλψη παραβιάζουν τα δικαιώματα του ανθρώπου, μεταξύ των οποίων και περιπτώσεις ιδιαίτερα ευάλωτων κρατουμένων.

Τα διεθνή κείμενα δικαιωμάτων του ανθρώπου που αναφέρονται στις συνθήκες κράτησης

Ο πλέον θεμελιώδης κανόνας για τη μεταχείριση των κρατουμένων είναι η απαγόρευση της σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης: το Άρθρο 16 της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων (ΣΒΠ), το Άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) και το Άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων ορίζει ότι τα κράτη έχουν την υποχρέωση να λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα για να προλαμβάνουν πράξεις βασανιστηρίων¹ καθώς και άλλες πράξεις σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής

* Μετάφραση του αγγλικού κειμένου από τον επιμελητή της έκδοσης.

1. Άρθρο 2.1 ΣΚΒ.

μεταχείρισης ή τιμωρίας² μεταξύ άλλων να ασκούν συστηματική εποπτεία επί των συνθηκών που αφορούν την κράτηση και τη μεταχείριση προσώπων που κρατούνται με οποιοδήποτε τρόπο, με σκοπό την παρεμπόδιση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης³.

Το Άρθρο 10.1 του ΔΣΑΠΔ ορίζει ρητά το δικαίωμα των κρατουμένων να αντιμετωπίζονται με ανθρωπισμό και σεβασμό της αξιοπρέπειάς τους, εξειδικεύοντας τη γενικότερη απαγόρευση των βασανιστηρίων και κάθε άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, που θεσπίζεται στο Άρθρο 7 ΔΣΑΠΔ. Έχει προταθεί η ερμηνεία ότι το Άρθρο 10 του ΔΣΑΠΔ καλύπτει και περιπτώσεις λιγότερο βάνουσης μεταχείρισης από αυτές που εμπίπτουν στο Άρθρο 7 ΔΣΑΠΔ, καθώς η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει σε πολλές περιπτώσεις διαπιστώσει παραβιάσεις του Άρθρου 10 χωρίς ανάλογη παραβίαση του Άρθρου 7⁴.

Πέραν των δικαιωμάτων αυτών που είναι γενικής εφαρμογής, για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συγκεκριμένων κατηγοριών κρατουμένων μεταναστών, μπορούν να εφαρμοστούν οι κανόνες άλλων διεθνών συμβάσεων. Από την άποψη αυτή, σημειώνεται ιδιαίτερα η Σύμβαση για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών (ΣΕΔΚΓ), η Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (ΣΔΑΑ), η Σύμβαση για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (ΣΕΦΔ) και η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ), ιδίως το άρθρο 37.

Υπάρχουν επίσης και σειρά διεθνών μη δεσμευτικών αλλά δηλωτικών κειμένων που έχουν σημασία για την παροχή πληροφοριών σχετικά με το πώς εφαρμόζονται οι δεσμευτικοί κανόνες του διεθνούς δικαίου στις συνθήκες κράτησης. Λεπτομερείς κανόνες για τις συνθήκες κράτησης διατυπώνονται στους *Στοιχειώδεις Κανόνες διά την Μεταχείρισιν των Κρατουμένων*⁵, στον *Κώδικα Αρχών για την Προστασία όλων των Ατόμων που στερούνται την προσωπική τους ελευθερία με οιαδήποτε μορφή κράτησης ή φυλάκιση*⁶, στους *Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία των Ανηλίκων που στερούνται της προσωπικής τους ελευθερίας*⁷ και στους *Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη Μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και για τα μη στερητικά της*

2. Άρθρο 16.1 ΣΚΒ.

3. Άρθρο 11 σε συνδυασμό με το Άρθρο 16.1 ΣΚΒ.

4. Manfred Nowak, *UN Covenant on Civil and Political Rights Commentary*, 2η αναθεωρημένη έκδοση, N.P. Engel Publisher, 2005 (Nowak, *ICCPR Commentary*), σελ. 245-250.

5. *Στοιχειώδεις Κανόνες διά την Μεταχείρισιν των Κρατουμένων*, υιοθετήθηκαν το 1955, εγκρίθηκαν από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο με τα Ψηφίσματα 663 C (XXIV) της 31ης Ιουλίου 1957 και 2076 (LXII) της 13ης Μαΐου 1977.

6. Υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση με το Ψήφισμα 43/173 της 9ης Δεκεμβρίου 1988.

7. Υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση με το Ψήφισμα 45/113 της 14ης Δεκεμβρίου 1990.

ελευθερίας μέτρα για τις γυναίκες παραβάτες, καθώς και, σε ό,τι αφορά το ευρωπαϊκό πλαίσιο, στα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΕΣΠΒ). Οι κανόνες αυτοί παρέχουν αναλυτικές οδηγίες για τις συνθήκες και τα καταστήματα για κάθε μορφή κράτησης, συμπεριλαμβανομένης της κράτησης των μεταναστών. Σε ό,τι αφορά τους αιτούντες άσυλο, οι *Οδηγίες της ΥΑ για την Κράτηση* ορίζουν ότι «[ο]ι συνθήκες κράτησης θα πρέπει να είναι ανθρώπινες και αξιοπρεπείς». Τονίζουν ειδικότερα ότι οι κρατούμενοι αιτούντες άσυλο πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν με τον έξω κόσμο και να δέχονται επισκέψεις, τη δυνατότητα για σωματική άσκηση και αθλητικές δραστηριότητες σε εξωτερικούς ή εσωτερικούς χώρους, τη δυνατότητα να συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους, τη δυνατότητα να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και πρόσβαση σε βασικά αναγκαία αγαθά, όπως κλίνες, εγκαταστάσεις λουτρών, βασικά προϊόντα ατομικής φροντίδας κ.λπ.⁸.

Βάσει του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας και, στο ευρωπαϊκό σύστημα, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΣΠΒ), θεσπίσθηκαν ανεξάρτητες επιτροπές εμπειρογνομόνων -η Υποεπιτροπή του ΟΗΕ Κατά των Βασανιστηρίων και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (ΕΠΒ ή CPT από το αγγλικό ακρωνύμιο) αντίστοιχα- με εντολή να επισκέπτονται τα καταστήματα κράτησης των συμβαλλόμενων κρατών χωρίς κανένα περιορισμό, και να εκδίδουν συστάσεις⁹. Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη ΣΚΒ υποχρεώνει επίσης τα συμβαλλόμενα κράτη να συγκροτήσουν έναν ή περισσότερους ανεξάρτητους εθνικούς μηχανισμούς για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, με δικαίωμα πρόσβασης στα κέντρα κράτησης¹⁰.

Η διεθνής νομοθεσία για τα δικαιώματα του ανθρώπου απαγορεύει, σε κάθε περίπτωση, τα βασανιστήρια ή την απάνθρωπη, εξευτελιστική ή ταπεινωτική

8. Κατευθυντήριες Οδηγίες σχετικά με τα Εφαρμοστέα Κριτήρια και Πρότυπα που αφορούν την Κράτηση των Αιτούντων Άσυλο και Εναλλακτικά της Κράτησης Μέτρα (Οδηγίες ΥΑ για την Κράτηση), Οδηγία 8.

9. Η εντολή και το δικαίωμα επίσκεψης της Υποεπιτροπής Κατά των Βασανιστηρίων θεσπίζονται στα Άρθρα 4, 11.1, 12, και 14 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη ΣΚΒ) και για την ΕΠΒ στα Άρθρα 2 και 7 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ΕΣΠΒ).

10. Βλ. Άρθρα 3, 17-22, Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη ΣΚΒ.

μεταχείριση ή τιμωρία¹¹. Τα δικαιώματα αυτά είναι απόλυτα και δεν μπορούν να περιορισθούν ή να υπάρξει παρέκκλιση για λόγους δημοσίου συμφέροντος όπως η εθνική ασφάλεια ή οικονομικοί λόγοι¹². Για να υπαχθούν ωστόσο στην απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης, η συγκεκριμένη κακομεταχείριση πρέπει να φθάνει ένα ελάχιστο βαθμό σοβαρότητας.

Στο πεδίο των βασανιστηρίων ή άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας δεν υπάγονται μόνο πράξεις που προκαλούν σοβαρό σωματικό πόνο ή τραυματισμό, αλλά και πράξεις που προξενούν έντονο ψυχολογικό πόνο, φόβο, άγχος ή αισθήματα κατωτερότητας στα θύματα, ή που τους ταπεινώνουν ή τους εξευτελίζουν. Μεταχείριση που είναι ταπεινωτική - το πιο σημαντικό στοιχείο της έννοιας της κακομεταχείρισης που αφορά τις συνθήκες κράτησης - υπάρχει όταν η μεταχείριση είναι τέτοια που γεννά αισθήματα φόβου, άγχους ή κατωτερότητα που ταπεινώνει ή εξευτελίζει¹³. Τούτο μπορεί να προκύψει ανεξάρτητα από το αν υπήρξε πρόθεση από τη μεριά των αρχών ή των υπαλλήλων του κράτους να ταπεινώσουν ή να εξευτελίσουν τους κρατούμενους¹⁴. Το κατά πόσον το κατώφλι της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ξεπεράστηκε ή όχι πρέπει να κρίνεται υπό το φως της συγκεκριμένης περίπτωσης και μπορεί να εξαρτάται από το φύλο, την ηλικία ή την κατάσταση της υγείας κάθε κρατούμενου¹⁵.

Πότε οι συνθήκες κράτησης συνιστούν «κακομεταχείριση»;

Οι εγκαταστάσεις στις οποίες κρατούνται οι μετανάστες, για να είναι συμβατές με την απαγόρευση των βασανιστηρίων και κάθε άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης («κακομεταχείρισης»), πρέπει να παρέχουν συνθήκες επαρκούς καθαριότητας, ασφάλειας και υγιεινής και να σέβονται το δικαίωμα των κρατουμένων να τους μεταχειρίζονται με ανθρωπιά και με σεβασμό στην εγγενή αξιοπρέπεια του ανθρώπινου προσώπου (Άρθρο 10 ΔΣΑΠΔ). Στο πλαίσιο της ολοένα και πιο συχνής κράτησης των μεταναστών, που έχει ως συνέπεια την αύξηση του πλήθους των κρατουμένων μεταναστών,

11. Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, ΔΣΑΠΔ άρθρο 7, ΕΣΔΑ άρθρο 3.

12. Saadi κατά Ιταλίας, ΕΔΔΑ, Τμήμα Ευρείας Σύθεσης, Προσφυγή αρ. 37201/06, Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2008, Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, Τμήμα Ευρείας Σύθεσης, Προσφυγή αρ. 30696/09, Απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2011, παρ. 223-224.

13. Kudla κατά Πολωνίας, ΕΔΔΑ, Τμήμα Ευρείας Σύθεσης, Προσφυγή αρ. 30210/96, Απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2000.

14. Peers κατά Ελλάδα, Προσφυγή αρ. 28524/95, Απόφαση της 19ης Απριλίου 2001.

15. Ιρλανδία κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Ολομέλεια, Προσφυγή αρ. 5310/71, Απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 1978, Μ.Σ.Σ. κατά Βελγίου και Ελλάδας ό.π., παρ. 219.

συχνά σε υπερπλήρεις εγκαταστάσεις¹⁶, έχει πολύ συχνά κριθεί από διεθνή δικαστήρια και όργανα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ότι οι κακές συνθήκες κράτησης και ο υπερπληθυσμός στα καταστήματα κράτησης παραβιάζουν την απαγόρευση της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης. Παρότι η κράτηση από τη φύση της συνεπάγεται ένα βαθμό κακουχίας, η γενική αρχή που πρέπει να εφαρμόζεται είναι ότι οι συνθήκες της κράτησης πρέπει να είναι συμβατές με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και να μην υποβάλλουν τους κρατούμενους σε ένα επίπεδο οδύνης που υπερβαίνει αυτό που είναι εγγενές στην κράτηση¹⁷. Επιπλέον, οι οικονομικές δυσχέρειες ή οι δυσκολίες από την αυξανόμενη εισροή μεταναστών δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τη μη συμμόρφωση με την απαγόρευση των βασανιστηρίων ή της κακομεταχείρισης, δεδομένης της απόλυτης φύσης της τελευταίας¹⁸.

Σωρευτική επίδραση των κακών συνθηκών

Η σωρευτική επίδραση πολλών κακών συνθηκών μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση της απαγόρευσης κακομεταχείρισης¹⁹. Επίσης, όσο πιο μακροχρόνια είναι η περίοδος της κράτησης τόσο πιο πιθανό είναι οι κακές συνθήκες να υπερβούν το όριο της κακομεταχείρισης. Ο έλεγχος γίνεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια και οι συνθήκες μπορεί να υπερβούν το όριο της κακομεταχείρισης ανεξάρτητα από το αν υπήρξε πρόθεση από τη μεριά των αρχών να ταπεινώσουν ή να εξευτελίσουν τους κρατούμενους²⁰.

Για παράδειγμα, η κράτηση αιτούντων άσυλο για δύο μήνες σε ένα προκατασκευασμένο κτήριο με κακές συνθήκες υγιεινής, περιορισμένο προαυλισμό και καμία πρόσβαση σε τηλέφωνα κρίθηκε ότι αποτελούσε παραβίαση του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ, ιδίως με δεδομένο ότι οι αιτούντες άσυλο υπέφεραν από προβλήματα υγείας και ψυχολογικά προβλήματα ως αποτέλεσμα βασανιστηρίων που είχαν υποστεί στη χώρα καταγωγής τους²¹.

16. *Πρότυπα ΕΠΒ*, Μηχανισμοί προστασίας για παράνομους μετανάστες που στερούνται της ελευθερίας τους, Απόσπασμα από τη 19η Γενική Έκθεση [CPT/Inf (2009) 27], σελ. 61, παρ. 85-89.

17. S.D. κατά Ελλάδας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 53541/07, Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2007, παρ. 45. M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, ό.π. παρ. 221.

18. M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, ό.π., 223-224.

19. Dougoz κατά Ελλάδας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 40907/98, Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2001. Z.N.S. κατά Τουρκίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 21896/08, Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2010. M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας, ΕΔΔΑ, ό.π. παρ. 230-233.

20. Riad και Idiab κατά Βελγίου, ΕΔΔΑ, Προσφυγές αρ. 29787/03 και 29810/03, Απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2008, παρ. 107.

21. S.D. κατά Ελλάδας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 53541/07, Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2007, παρ. 52-53.

Σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορούν να οδηγήσουν και οι ανεπαρκείς προβλέψεις για τους μετανάστες που κρατούνται σε σημεία εισόδου. Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Riad και Idiab κατά Βελγίου*, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ σε μια περίπτωση στην οποία οι αιτούντες είχαν κρατηθεί για περισσότερες από 10 ημέρες στη ζώνη τράνζιτ ενός αεροδρομίου χωρίς να τους προσφερθεί καμία νομική ή κοινωνική βοήθεια, καθόλου τρόφιμα, κατάλυμα, χώρος για ύπνο ή λουτρό και κανένα μέσο επικοινωνίας με τον έξω κόσμο. Παρότι στο αεροδρόμιο λειτουργούσε κέντρο υποδοχής, οι αιτούντες δεν ενημερώθηκαν γι' αυτό για αρκετά μεγάλο διάστημα. Το Δικαστήριο δέχτηκε ότι η μη κάλυψη των ουσιαστικών αναγκών των προσώπων που είχαν στερηθεί την ελευθερία τους συνιστούσε παραβίαση του Άρθρου 3²².

Κατάλληλότητα του χώρου κράτησης

Σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες οι κρατούμενοι μετανάστες πρέπει, εκτός αν πρόκειται για μικρά χρονικά διαστήματα, να κρατούνται σε κέντρα ειδικά σχεδιασμένα για τον σκοπό αυτό, υπό συνθήκες που αρμόζουν στο νομικό τους καθεστώς και ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες τους²³. Ειδικότερα, υπό τις προδιαγραφές του Άρθρου 5 ΕΣΔΑ, η κράτηση ενός προσώπου σε εγκαταστάσεις που δεν είναι κατάλληλες ενόψει του λόγου για τον οποίο κρατείται (για παράδειγμα για την αποτροπή της παράνομης εισόδου ή όταν εκκρεμεί εις βάρος του διαδικασία απέλασης, κατά το Άρθρο 5.1(στ)) μπορεί να παραβιάζει και το δικαίωμα στην ελευθερία²⁴. Έτσι, παραδείγματος χάριν, έχει κριθεί ότι η κράτηση ενός παιδιού αιτούντος άσυλο μαζί με ενήλικες σε εγκαταστάσεις που δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες του συνιστά παραβίαση του δικαιώματος στην ελευθερία²⁵. Μια αντίστοιχη συλλογιστική ενδέχεται να μπορεί να εφαρμοστεί και στις περιπτώσεις μακροχρόνιας κράτησης των μεταναστών σε φυλακές ή αστυνομικά κρατητήρια.

22. *Riad και Idiab κατά Βελγίου*, ό.π., παρ. 103-106.

23. *Πρότυπα ΕΠΒ*, ό.π. (σημ. 629), σελ. 59, Απόσπασμα από την 7η Γενική Έκθεση [CPT/Inf (97) 10], παρ. 29· *Ευρωπαϊκές Οδηγίες για τις ταχύρυθμες διαδικασίες ασύλου*, ΕΥΣΕ, ό.π. (σημ. 119), Αρχή XI.7: «Οι κρατούμενοι αιτούντες άσυλο θα πρέπει να τοποθετούνται το συντομότερο δυνατό σε εγκαταστάσεις που εξυπηρετούν ειδικά το σκοπό αυτό, ικανοποιούν τις προσήκουσες συνθήκες διαβίωσης, εξασφαλίζουν καθεστώς κατάλληλο για τη νομική και πραγματική κατάσταση τους και είναι στελεχωμένες με ειδικευμένο προσωπικό. Στις κρατούμενες οικογένειες θα πρέπει να εξασφαλίζεται χωριστό κατάλυμα που εγγυάται επαρκή προστασία της ιδιωτικής ζωής».

24. *Aerts κατά Βελγίου*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 25357/94, Απόφαση της 30ής Ιουλίου 1998, παρ. 46.

25. *Mayeka και Mitunga κατά Βελγίου*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 13178/03, Απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2006.

Εν γένει, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η κράτηση μεταναστών σε ακατάλληλους χώρους, όπως και σε αστυνομικά τμήματα ή φυλακές, μπορεί να οδηγήσει ή να συμβάλει σε παραβιάσεις της απαγόρευσης των βασανιστηρίων ή της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης²⁶. Όταν οι μετανάστες ανήκουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες, μπορεί επίσης να υπάρχει παραβίαση άλλων διεθνών κανόνων, όπως, στην περίπτωση των ανηλίκων, της αρχής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, όπως αποτυπώνεται στη ΣΔΠ. Στα διεθνή και περιφερειακά μη δεσμευτικά κείμενα, όπως και στα πορίσματα των εποπτικών οργάνων των Συμβάσεων του ΟΗΕ και της ΥΑ, συνιστάται συστηματικά ότι οι αιτούντες άσυλο ή άλλοι μετανάστες δεν πρέπει να κρατούνται σε αστυνομικά τμήματα ή φυλακές.

Το χρονικό διάστημα της κράτησης σε έναν τέτοιο χώρο είναι συχνά ιδιαίτερα σημαντικό για την εξέταση του αν η κράτηση συνιστά κακομεταχείριση. Ενώ, για παράδειγμα, η κράτηση ενός μετανάστη σε ένα αεροδρόμιο μπορεί να είναι αποδεκτή αν δεν διαρκεί παρά μερικές ώρες μετά την άφιξή του, η παρατεταμένη κράτηση σε χώρους που δεν διαθέτουν τις κατάλληλες εγκαταστάσεις ύπνου, φαγητού ή υγιεινής, μπορεί να συνιστά κακομεταχείριση²⁷. Αυτό έχει γίνει δεκτό από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, η οποία έχει τονίσει πως, παρότι οι κρατούμενοι μετανάστες είναι δυνατόν να κρατούνται για μικρό χρονικό διάστημα σε συνηθισμένα αστυνομικά κρατητήρια, με δεδομένο ότι οι συνθήκες σε τέτοιους χώρους δεν είναι συνήθως κατάλληλες για μακροχρόνια κράτηση, ο χρόνος κράτησης εκεί πρέπει να είναι ο ελάχιστος δυνατός²⁸. Στην υπόθεση *Charahili κατά Τουρκίας*, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι η παρατεταμένη κράτηση του προσφεύγοντος στο υπόγειο ενός αστυνομικού τμήματος, υπό κακές συνθήκες, παραβίαζε το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ²⁹. Στην υπόθεση *R.U. κατά Ελλάδας*, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η κράτηση για περισσότερο από δύο μήνες σε ακατάλληλες συνθήκες κράτησης, ενός αιτούντος άσυλο, ο οποίος, λόγω αυτής του της ιδιότητας, θεωρήθηκε από το Δικαστήριο μέλος ευπαθούς ομάδας, συνιστούσε ταπεινωτική μεταχείριση που απαγορεύεται από το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ³⁰. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ έχει επίσης εκφράσει

26. Μεταξύ άλλων, βάσει των Άρθρων 7 και 10.1 ΔΣΑΠΔ και του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ.

27. *Πρότυπα ΕΠΒ*, ό.π., σελ. 54.

28. Ό.π.

29. *Charahili κατά Τουρκίας*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 46605/07, Απόφαση της 13ης Απριλίου 2010.

30. *R.U. κατά Ελλάδας*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 2237/08, Απόφαση της 7ης Ιουνίου 2011, παρ. 63.

την ανησυχία της για τη μακροχρόνια κράτηση προσώπων σε αστυνομικά τμήματα εν αναμονή της απέλασης³¹.

Τα διεθνή μη δεσμευτικά κείμενα απορρίπτουν συστηματικά την κράτηση των αιτούντων άσυλο ή άλλων μεταναστών στις φυλακές, ζητώντας να χρησιμοποιούνται άλλες εγκαταστάσεις, ή τουλάχιστον να κρατούνται οι αιτούντες άσυλο ή οι μετανάστες χωριστά από τους καταδικασμένους ή τους προσωρινά κρατούμενους υπόδικους³².

Χώροι κράτησης παιδιών και οικογενειών

Σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες, στην εξαιρετική περίπτωση που αποφασίζεται η κράτηση παιδιών, αυτά θα πρέπει να κρατούνται σε εγκαταστάσεις και συνθήκες κατάλληλες για την ηλικία τους. Η γενική αυτή αρχή καθιερώνεται στο Άρθρο 37.γ της ΣΔΠ, σύμφωνα με το οποίο «[κ]άθε παιδί που στερείται την ελευθερία του θα αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και με τον οφειλόμενο στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου σεβασμό, και κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας του/της. Ειδικότερα, κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία του θα χωρίζεται από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παιδιού, και έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένειά του δι' αλληλογραφίας και με επισκέψεις, εκτός εξαιρετικών περιστάσεων». Λεπτομερείς οδηγίες για την εξαιρετική κατάσταση της κράτησης παιδιών παρέχουν οι *Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία των Ανηλίκων που στερούνται της προσωπικής τους ελευθερίας*³³.

31. *Concluding Observations on Austria*, ΕΑΔ, Έγγραφο ΟΗΕ CCPR/C/AUT/CO/4, 30ης Οκτωβρίου 2007, παρ. 17. Η Επιτροπή εξέφρασε την ανησυχία της για το γεγονός ότι οι αιτούντες άσυλο εις βάρος των οποίων εκκρεμεί διαδικασία απέλασης κρατούνται συχνά για αρκετούς μήνες σε αστυνομικά κρατητήρια· συνέστησε επίσης στο κράτος μέρος «να αναθεωρήσει την πολιτική κράτησης των αιτούντων άσυλο [...] και να λάβει άμεσα και αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει ότι όλοι οι αιτούντες άσυλο που κρατούνται ενώ εκκρεμεί η απέλαση κρατούνται σε κέντρα ειδικά σχεδιασμένα για τον σκοπό αυτόν [...]».

32. *Concluding Observations on Ireland*, ΕΑΔ, Έγγραφο ΟΗΕ CCPR/C/IRL/CO/3, 30ης Ιουλίου 2008, παρ. 21; Βλέπε επίσης *Concluding Observations on Sweden*, ΕΑΔ, Έγγρ. ΟΗΕ CCPR/C/SWE/CO/6, 2 Απριλίου 2009, παρ. 17. *Concluding Observations on New Zealand*, ΕΚΒ, Έγγρ. ΟΗΕ ΣΚΒ/C/NZL/CO/5, 14 Μαΐου 2009, παρ. 6: «Η Επιτροπή σημειώνει με ανησυχία ότι οι αιτούντες άσυλο και οι παράτυποι μετανάστες συνεχίζουν να κρατούνται σε μειωμένης ασφάλειας φυλακές ή σωφρονιστικά καταστήματα».

33. *Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία των Ανηλίκων που στερούνται της προσωπικής τους ελευθερίας*, υιοθετήθηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1990 με το Ψήφισμα 45/113 της Γενικής Συνέλευσης.

Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Mubilanzila Mayeka και Kaniki Mitunga κατά Βελγίου*³⁴, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η κράτηση μιας πεντάχρονης ασυνόδευτης ανήλικης αιτούσας άσυλο σε κέντρο κράτησης ενηλίκων, χωρίς τις απαραίτητες διευθετήσεις για την ειδική μέριμνα του παιδιού, παραβίαζε το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ, αφού οι συνθήκες κράτησης δεν προσαρμόστηκαν στην ιδιαίτερη ευάλωτη κατάσταση του παιδιού· το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης ότι παραβιάστηκαν τα δικαιώματα της μητέρας που πηγάζουν από το Άρθρο 3, εξαιτίας της αγωνίας και της αβεβαιότητας σχετικά με την κράτηση της κόρης της³⁵ και ότι «η ιδιαίτερη ευάλωτη κατάσταση του παιδιού είναι ο αποφασιστικός παράγοντας που υπερισχύει των σκέψεων σχετικά με το καθεστώς του ως παράνομου μετανάστη»³⁶.

Ο υπερπληθυσμός κατά την κράτηση ως μορφή κακομεταχείρισης

Τα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα έχουν πολύ συχνά δεχθεί ότι ο υπερπληθυσμός στα κέντρα κράτησης συνιστά παραβίαση της απαγόρευσης της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει αποφανθεί ότι όταν αναλογούν λιγότερα από τρία τετραγωνικά μέτρα προσωπικού χώρου σε κάθε κρατούμενο υπάρχει ισχυρή ένδειξη ότι οι συνθήκες είναι τόσο ταπεινωτικές ώστε να υφίσταται παραβίαση του Άρθρου 3 ΕΣΔΑ³⁷. Το Δικαστήριο, στην υπόθεση *Aden Ahmed κατά Μάλτας*, έκρινε ότι «για να αποφασίσει αν υπήρχε παραβίαση του Άρθρου 3 λόγω έλλειψης προσωπικού χώρου, πρέπει να συνεξετάσει τα ακόλουθα τρία στοιχεία:

(α) κάθε κρατούμενος πρέπει να έχει τον προσωπικό του χώρο ύπνου στο κελί·

34. *Mayeka and Mitunga κατά Βελγίου*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 13178/03, Απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2006. Βλ. επίσης *Rahimi κατά Ελλάδας*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 8687/08, Απόφαση της 5ης Απριλίου 2011, παρ. 86.

35. *Kanagaratnam και άλλοι κατά Βελγίου*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 15297/09, Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2011, παρ. 61-69.

36. *Poron κατά Γαλλίας*, ΕΔΔΑ, Προσφυγές αρ. 39472/07 και 39474/07, Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2012, παρ. 64. Στην περίπτωση αυτή, η κράτηση, επί 15 ημέρες, δύο παιδιών (ενός τρίχρονου και ενός μωρού) με τους γονείς τους σε ένα περιβάλλον κράτησης ενηλίκων με ισχυρή αστυνομική παρουσία και χωρίς καμμία δραστηριότητα για παιδιά και αγνοώντας την στενοχώρια των γονέων, οδήγησε σε παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ.

37. *Kantyreva κατά Ρωσίας*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 37213/02, Απόφαση της 21ης Ιουνίου 2007, παρ. 50-51· *Labzon κατά Ρωσίας*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 62208/00, Απόφαση της 16ης Ιουνίου 2005, παρ. 44· *Orchowski κατά Πολωνίας*, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 17885/04, Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2009, παρ. 122.

(β) σε κάθε κρατούμενο πρέπει να αναλογούν τουλάχιστον τρία τετραγωνικά μέτρα επιφάνειας· και

(γ) η συνολική επιφάνεια του κελιού πρέπει να επαρκεί για να μπορούν οι κρατούμενοι να κινούνται ελεύθερα ανάμεσα στα έπιπλα.

Η απουσία ενός από τα παραπάνω στοιχεία αποτελεί από μόνη της ισχυρή ένδειξη ότι οι συνθήκες κράτησης ισοδυναμούν με ταπεινωτική μεταχείριση και παραβιάζουν το Άρθρο 3»³⁸.

Ακόμη και όπου το πρόβλημα του υπερπληθυσμού είναι λιγότερο έντονο, μπορεί να οδηγεί σε παραβιάσεις της απαγόρευσης της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης όταν εξετάζεται σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες συνθήκες κράτησης, όπως του ανεπαρκούς εξαερισμού ή της πρόσβασης σε φυσικό φως και αέρα, της ανεπαρκούς θέρμανσης, τροφής, απολύμανσης ή της έλλειψης ενός ελάχιστου βαθμού ιδιωτικότητας³⁹. Το Διαμερικανικό Δικαστήριο έχει δεχτεί ότι η απουσία επαρκούς ιατρικής φροντίδας κατά την κράτηση θα μπορούσε να συνιστά παραβίαση του Άρθρου 5 ΑΣΔΑ «ανάλογα με τα εξατομικευμένα δεδομένα της κάθε περίπτωσης, τον τύπο της ασθένειας ή της διαταραχής, τον χρόνο που παρήλθε χωρίς ιατρική φροντίδα και τα σωρευτικά αποτελέσματά τους»⁴⁰.

Πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη

Η ανεπαρκής ιατρική περίθαλψη των κρατουμένων ή πρόσβασή τους σε αναγκαία φάρμακα μπορεί επίσης να παραβιάζει την ελευθερία από απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, είτε από μόνη της είτε όταν συντρέχουν και άλλοι παράγοντες. Παρότι δεν υπάρχει γενική υποχρέωση απελευθέρωσης των κρατουμένων για λόγους υγείας, υπάρχει η υποχρέωση προστασίας της σωματικής και ψυχικής τους ευεξίας για όσο διάστημα βρίσκονται υπό κράτηση, και απαιτείται να παρέχεται στους κρατούμενους ιατρική περίθαλψη και τα φάρμακα που είναι απαραίτητα για την κατάσταση της υγείας τους⁴¹. Για παράδειγμα, η μη παροχή σε κρατούμενους με AIDS ή με σοβαρές μορ-

38. Aden Ahmed κατά Μάλτας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 55352/12, Απόφαση της 23ης Ιουλίου 2013, παρ. 87.

39. Orchowski κατά Πολωνίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 17885/04, Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2009, παρ. 122-123; Peers κατά Ελλάδος, ΕΔΔΑ, ό.π. παρ. 70-72; Belevitskiy κατά Ρωσίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 72967/01, Απόφαση της 1ης Μαρτίου 2007, παρ. 73-79; Aden Ahmed κατά Μάλτας, ΕΔΔΑ, ό.π., παρ. 88.

40. Montero-Aranguren και άλλοι (Detention Center of Catia) κατά Βενεζουέλας, ΔΔΑΔ, ό.π., παρ. 91.

41. Hurtado κατά Ελβετίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 17549/90, Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1994. Mouisel κατά Γαλλίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 67263/01, Απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2002, παρ. 40. Keenan κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ.

φές επιληψίας ιατρικής επίβλεψης και των απαραίτητων φαρμάκων, η οποία είχε ως συνέπεια την επιδείνωση της κατάστασης της υγείας τους, μπορεί να υπονομεύσει την αξιοπρέπεια του κρατούμενου, και να προκαλέσει άγχος και κακουχία πέρα από αυτό που είναι εγγενές στην κράτηση, παραβιάζοντας το Άρθρο 3 ΕΣΔΑ⁴². Μια τέτοια παραβίαση μπορεί να λάβει χώρα ακόμα και όταν δεν μπορεί να καταδειχτεί επιδείνωση της κατάστασης της υγείας ενός κρατούμενου⁴³.

Τα *Πρότυπα ΕΠΒ* διατυπώνουν την αρχή ότι οι κρατούμενοι δικαιούνται ισοδύναμο επίπεδο ιατρικής περίθαλψης με το ευρύ κοινό γενικά⁴⁴. Η Οδηγία 10(ν) των *αναθεωρημένων οδηγιών ΥΑ για την κράτηση των αιτούντων άσυλο* προβλέπει ότι οι κρατούμενοι αιτούντες άσυλο θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να λάβουν την κατάλληλη ιατρική περίθαλψη και ψυχολογική συμβουλευτική, όπου κάτι τέτοιο είναι απαραίτητο. Άλλα διεθνή μη δεσμευτικά κείμενα, μεταξύ άλλων οι *Στοιχειώδεις Κανόνες διά την Μεταχείρισιν των Κρατουμένων* (Κανόνες 22 έως 25), ο *Κώδικας Αρχών για την Προστασία όλων των Ατόμων που στερούνται την προσωπική τους ελευθερία με οιαδήποτε μορφή κράτησης ή φυλάκιση* (Αρχές 22 έως 26), οι *Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία των Ανηλίκων που στερούνται της προσωπικής τους ελευθερίας* (Ενότητα Η), και οι *Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη Μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και για τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για γυναίκες παραβάτιδες* (Κανόνες της Μπανγκόκ) διατυπώνουν λεπτομερείς κατευθυντήριες οδηγίες σχετικά με την κατάλληλη ιατρική περίθαλψη κατά την κράτηση.

Τα μέτρα ασφάλειας που εφαρμόζονται κατά την ιατρική περίθαλψη πρέπει επίσης να είναι έτσι σχεδιασμένα ώστε να σέβονται όσο το δυνατόν περισσότερο την αξιοπρέπεια του κρατούμενου. Από αυτήν την άποψη, προβλήματα μπορεί να δημιουργεί η χρήση χειροπέδων ή η επιβολή άλλων περιοριστικών μέτρων κατά τη θεραπεία⁴⁵.

27229/95, Απόφαση της 3ης Απριλίου 2001, παρ. 111. Aleksanyan κατά Ρωσίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 46468/06, Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2008, παρ. 137.

42. Karpnykowski κατά Πολωνίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 23052/05, Απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 2009· Κοτσάφτης κατά Ελλάδας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 39780/06, Απόφαση της 12ης Ιουνίου 2008.

43. Κοτσάφτης κατά Ελλάδας, ΕΔΔΑ ό.π.

44. *Πρότυπα ΕΠΒ*, ό.π. Απόσπασμα από την 3η Γενική Έκθεση [CPT/Inf (93) 12], σελ. 27, παρ. 31. Παρότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει ορισμένες φορές αποδεχτεί ένα χαμηλότερο επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης των κρατουμένων από αυτό που είναι διαθέσιμο στην κοινότητα, η απόφαση αυτή αφορούσε μόνο καταδικασμένους κρατούμενους, και το Δικαστήριο έχει διακρίνει αυστηρά, σε ό,τι αφορά το ζήτημα αυτό, ανάμεσα στους καταδικασμένους και τους λοιπούς κρατούμενους: Aleksanyan κατά Ρωσίας, ΕΔΔΑ, ό.π., παρ. 139.

45. Hénaf κατά Γαλλίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 65436/01, Απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2003, παρ. 49-60.

Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη ότι σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και τα μη δεσμευτικά κείμενα που αποτυπώνουν το δικαίωμα στην υγεία, όλα τα πρόσωπα, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, διαμονής ή μεταναστευτικού καθεστώτος, έχουν το δικαίωμα στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας και στην περίθαλψη των επείγοντων περιστατικών, δικαίωμα που ισχύει επίσης και στο πλαίσιο της κράτησης⁴⁶.

Ευάλωτοι κρατούμενοι

Ψυχικά πάσχοντες κρατούμενοι

Οι ψυχικά πάσχοντες ή όσοι υποφέρουν από ψυχικές διαταραχές λόγω των τραυματικών τους εμπειριών χρειάζονται ειδική μέριμνα όταν κρατούνται σε χώρους κράτησης μεταναστών. Η κράτησή τους εγείρει ζητήματα σχετικά με το (α) αν το πρόσωπο θα έπρεπε καν να κρατείται ή αν μπορούν να βρεθούν καταλληλότερα εναλλακτικά μέσα και, σε περίπτωση που η κράτηση κριθεί αναγκαία, (β) ποια θα πρέπει να είναι η κατάλληλη μορφή κράτησης, οι συνθήκες της κράτησης και η παροχή ιατρικής φροντίδας.

Όταν τα προβλήματα ψυχικής υγείας ενός κρατούμενου προκαλούνται ή επιδεινώνονται από την κράτηση, και αν οι αρχές έχουν γνώση αυτών των προβλημάτων, η συνέχιση της κράτησης μπορεί να συνιστά σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση. Στην υπόθεση *C κατά Αυστραλίας*, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 7 ΔΣΑΠΔ λόγω της παρατεταμένης κράτησης ενός προσώπου με σοβαρή ψυχική πάθηση η οποία, όπως γνώριζαν οι αρχές, είχε προκύψει λόγω της κράτησής του και η οποία, όταν κάποια στιγμή απελευθερώθηκε, ήταν τόσο σοβαρή που είχε καταστεί μη αναστρέψιμη⁴⁷.

Ακόμα και όταν η κράτηση ενός ψυχικά πάσχοντος είναι δικαιολογημένη, πρέπει να εξετάζεται ποιος είναι ο κατάλληλος τόπος κράτησης: πρέπει να εξετάζεται αν το πρόσωπο πρέπει να κρατηθεί σε ένα εξειδικευμένο ψυχιατρικό

46. ΕΟΚΜΔ, *Γενικό Σχόλιο αρ. 14*, ΕΟΚΜΔ Έγγραφο ΟΗΕ E/C.12/2000/4, 11ης Αυγούστου 2000 παρ. 34: «Συγκεκριμένα, τα κράτη έχουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα στην υγεία, μεταξύ άλλων, απέχοντας από την άρνηση ή τον περιορισμό της ισότιμης πρόσβασης όλων των προσώπων, συμπεριλαμβανομένων των φυλακισμένων ή των κρατουμένων, των μελών μειονοτικών ομάδων, των αιτούντων άσυλο και των παράτυπων μεταναστών, στις προληπτικές, θεραπευτικές και παρηγορητικές υπηρεσίες υγείας».

47. *C. κατά Αυστραλίας*, ΕΑΔ Ανακοίνωση αρ. 900/1999, Απόψεις της 13ης Νοεμβρίου 2002, παρ. 8.4.

κατάστημα ή αν θα πρέπει να παραμείνει στην ειδική ψυχιατρική πτέρυγα ενός κέντρου κράτησης⁴⁸.

Ανεξάρτητα από τον τόπο της κράτησης, η ανεπαρκής ψυχιατρική περίθαλψη, από μόνη της ή σε συνδυασμό με άλλες ακατάλληλες συνθήκες κράτησης, μπορεί να συνιστά ή να οδηγεί σε σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση⁴⁹. Για την αξιολόγηση αν η κράτηση ή οι συνθήκες της κράτησης ενός ψυχικά πάσχοντος συνιστούν σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν πόσο ευάλωτο είναι το άτομο, καθώς και η αδυναμία του, σε ορισμένες περιπτώσεις, να διαμαρτυρηθεί κατανοητά ή αποτελεσματικά για τον τρόπο που επηρεάζεται η υγεία του⁵⁰.

Άτομα με αναπηρία

Έχει θεωρηθεί ότι τόσο η ΔΣΑΠΔ στο Άρθρο 10 όσο και η ΕΣΔΑ στο Άρθρο 3 απαιτούν, στην περίπτωση της κράτησης ατόμων με αναπηρία, τη λήψη μέτρων που διασφαλίζουν ότι οι συνθήκες κράτησης είναι κατάλληλες για τον βαθμό αναπηρίας των ατόμων αυτών⁵¹. Σύμφωνα με το Άρθρο 14 ΣΔΑΑ, τα συμβαλλόμενα κράτη πρέπει να «διασφαλίζουν ότι, εάν τα άτομα με αναπηρίες στερούνται της ελευθερίας τους μέσω οποιασδήποτε διαδικασίας, δικαιούνται, σε ίση βάση με τους άλλους, εγγυήσεις σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αντιμετωπίζονται σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές της παρούσας Σύμβασης, συμπεριλαμβανόμενης και της παροχής εύλογου καταλύματος». Στο Άρθρο 2 αυτής της σύμβασης, το εύλογο κατάλυμα ορίζεται ως οι «απαραίτητες και κατάλληλες τροποποιήσεις και ρυθμίσεις, οι οποίες δεν επιβάλλουν δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος, όπου απαιτείται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, προκειμένου να διασφαλιστούν, για τα άτο-

48. Σύσταση R(1998)7 της Επιτροπής των Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με τις ηθικές και τις οργανωτικές πτυχές της υγειονομικής περίθαλψης στη φυλακή, υιοθετήθηκε από την Επιτροπή των Υπουργών στις 8 Απριλίου 1998 κατά την 627η συνάντηση των Αναπληρωτών τους: οι κρατούμενοι που πάσχουν από σοβαρές ψυχικές διαταραχές πρέπει να κρατούνται και να λαμβάνουν φροντίδα σε νοσοκομειακές εγκαταστάσεις με επαρκή εξοπλισμό και κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό.

49. Musial κατά Πολωνίας, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 28300/06, Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2009, παρ. 96. Στην υπόθεση Madafferι και Madafferι κατά Αυστραλίας, ΕΑΔ, Ανακοίνωση αρ. 1011/2001, Απόφαση της 26ης Αυγούστου 2004, ο προσφεύγων επιστράφηκε στο κέντρο κράτησης μεταναστών παρά τις συστάσεις των γιατρών και των ψυχιάτρων, και κρίθηκε ότι η απόφαση δεν βασίστηκε σε ορθή αξιολόγηση των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης και παραβίαζε το Άρθρο 10.1 ΔΣΑΠΔ.

50. Ο.π. παρ. 87.

51. Price κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ΕΔΔΑ, Προσφυγή αρ. 33394/96, Απόφαση της 10ης Ιουλίου 2001, παρ. 25-30· Farbthus κατά Λεττονίας, ΕΔΔΑ, αναφορά 1011/2001, απόψεις της 26^{ης} Αυγούστου 2004, παρ. 56, Hamilton κατά Τζαμάικας, ΕΑΔ, Αναφορά αρ. 616/1995, Απόψεις της 23ης Ιουλίου 1999.

μα με αναπηρίες, η απόλαυση ή η άσκηση, σε ίση βάση με τους άλλους, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών».

Θύματα βασανιστηρίων

Δεδομένου ότι στους κρατούμενους αιτούντες άσυλο συμπεριλαμβάνονται θύματα βασανιστηρίων, τα διεθνή μη δεσμευτικά κείμενα συνιστούν στις αρχές να διενεργούν από την αρχή της κράτησής τους εκτιμήσεις (screening) της πνευματικής κατάστασης των κρατουμένων για να διακρίνουν θύματα βασανιστηρίων ή άλλων τραυματικών εμπειριών, τα οποία, λόγω της κατάστασής τους, μπορεί να πρέπει να φιλοξενηθούν εκτός του χώρου κράτησης ή, εντός του χώρου κράτησης, μπορεί να χρειάζονται διαφορετικού τύπου εγκαταστάσεις, ή ειδικές υπηρεσίες ή ιατρική φροντίδα⁵². Αυτή η διαδικασία διασφαλίζει ότι οι αρχές τηρούν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων να παρέχουν κατάλληλες συνθήκες κράτησης ή καταλύματος, καθώς και ιατρική και ψυχιατρική περίθαλψη στα πρόσωπα αυτά.

Παιδιά

Τέλος, στις εξαιρετικές περιπτώσεις της κράτησης παιδιών, είτε είναι ασυνόδευτα είτε κρατούνται μαζί με την οικογένειά τους, οι συνθήκες κράτησης πρέπει να είναι κατάλληλες και όλες οι αποφάσεις σχετικά με την κράτηση πρέπει να λαμβάνουν πρωτίστως υπ' όψιν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού⁵³. Το *Γενικό Σχόλιο* της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού για τη *Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους*⁵⁴ αναφέρει ότι, «[σ] τις εξαιρετικές περιπτώσεις της κράτησης, οι συνθήκες κράτησης πρέπει να διέπονται από την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, [...] Πρέπει να υπάρχουν ειδικές ρυθμίσεις για τους χώρους διαβίωσης που να είναι κατάλληλοι για παιδιά που πρέπει να κρατούνται χωριστά από τους ενήλικες, εκτός εάν κριθεί ότι το βέλτιστο συμφέρον τους είναι να μην γίνει αυτό [...] Οι χώροι κράτησης δεν πρέπει να βρίσκονται σε απομονωμένες περιοχές όπου

52. Οδηγίες ΥΑ για την Κράτηση, ό.π. Οδηγία 10(i)· Σύσταση R(1998)7, ΕΥΣΕ, ό.π. παρ. 12: «οι αιτούντες άσυλο θα πρέπει να ελέγχονται στην αρχή της περιόδου κράτησής τους για να εντοπισθούν τα θύματα βασανιστηρίων και τα άτομα που έχουν υποστεί άλλου είδους τραυματικές εμπειρίες ώστε να τους παρασχεθεί η αρμόζουσα περίθαλψη και οι κατάλληλες συνθήκες». Βλ. επίσης *Ευρωπαϊκές Οδηγίες για τις ταχύρυθμες διαδικασίες ασύλου*, ΕΥΣΕ, ό.π., Οδηγία XI.3 «Κατάλληλη βοήθεια και υποστήριξη θα πρέπει να παρέχεται και σε άλλους κρατούμενους που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες».

53. Άρθρο 3(α) Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού.

54. *Γενικό Σχόλιο αρ. 6: Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους* ΣΔΠ, Κείμενο ΟΗΕ CRC/GC/2005/6, 1η Σεπτεμβρίου 2005, παρ. 63.

δεν υπάρχουν κατάλληλοι χώροι των τοπικών κοινοτήτων για εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες και όπου είναι αδύνατη η πρόσβαση σε νομική συνδρομή. Τα παιδιά πρέπει να έχουν την ευκαιρία να επικοινωνούν τακτικά και να δέχονται επισκέψεις φίλων, συγγενών, θρησκευτικών, κοινωνικών και νομικών συμβούλων και του κηδεμόνα τους. Επίσης πρέπει να τους παρέχεται η δυνατότητα να δέχονται ό,τι χρειάζονται καθώς και την κατάλληλη ιατρική θεραπεία και ψυχολογική συμβουλευτική, όταν είναι αναγκαίο. [...] Προκειμένου να διασφαλιστούν αποτελεσματικά τα δικαιώματα της παραγράφου (δ) του άρθρου 37 της Σύμβασης στα ασυνόδευτα ή στα χωρισμένα από την οικογένειά τους παιδιά που στερούνται την προσωπική τους ελευθερία, πρέπει να τους παρέχεται άμεση και ελεύθερη πρόσβαση σε νομικό σύμβουλο και σε κάθε άλλη αναγκαία βοήθεια, συμπεριλαμβανομένου του διορισμού νομικού συμπαραστάτη»⁵⁵.

55. Βλ. επίσης *Concluding Observations on Cyprus*, ΕΟΚΜΔ, Έγγρ. ΟΗΕ E/C.12/CYP/CO/5, 12 Ιουνίου 2009, παρ. 22, όπου εκφράζεται ανησυχία για τις ανεπαρκείς συνθήκες κράτησης παιδιών για λόγους ελέγχου της μετανάστευσης.

ISBN 978-960-562-248-8

14778